EMBARGO TOT MOMENT VAN UITSPREKEN

Speech van Mr. J.G. Rietkerk, voorzitter WD-Tweede Kamer- fractie, gehouden tijdens de Partijraad op zaterdag 20 september 1980 te Amersfoort in Cultureel Centrum De Flint, Coninckstraat 60; aanvang 13.30 uur.

Bij het uitkomen van de Miljoenennota 1981 heeft de Tweede Kamerfractie als een eerste reactie laten weten dat zij zich de grootst mogelijke zorgen maakt over de economische ontwikkeling van ons land.

Uit de Troonrede bLijktdat ook het kabinet er zo over denkt. Wanneer wij zien hoezeer het kabinet zich ingespannen

heeft om kwade ontwikkelingen te keren - waartegen nog stormen van protesten te verwachten zijn - en wij lezen dan dat desondanks de werkloosheid tot 280.000 zal stijgen, en de rendementspositie van het bedrijfsleven nog verder zal verslechteren, dan is er alle reden om met

elkaar de stormbal te hijsen.

Hoe is dit alles zo gekomen?

Onder het kabinet-Den Uyl zijn de collectieve uitgaven met 100% gestegen. Toen het kabinet Van Agt-Wiegel

optrad heeft het direct een Bestek-beleid ingezet dat ten doel had de veel te sterk gestegen collectieve uitgaven, te bedwingen. Daarna heeft het onder veel protest voor 1980 een loonmatiging voorgeschreven, omdat wij anders ook in de loon- sfeer meer zouden hebben uitgegeven dan economisch verantwoord was. Tegen beide maatregelen is geweldig oppositie gevoerd.

Achteraf moet ieder redelijk denkend mens erkenen, dat dit beleid dringend nodig was en nog volstrekt onvoldoende blijkt te zijn om een keer ten goede te verkrijgen.

De belangrijkste oorzaak hiervan ligt in de omstandigheid dat wij in 1977 nog mochten uitgaan van een economische groei van gemiddeld zo'n 3% per jaar. Met name de nieuwe olieprijsstijgingen van eind vorig jaar is er de voornaamste oorzaak van dat wij die groeiverwachting wel kunnen vergeten. De barometer van de internationale conjunctuur Staat op siecht weer en Nederland heeft een kwetsbaar exportpakket.

In plaats van zo'n 9% groei over de jaren '79, '80 en '81 moet nu gerekend worden met hooguit 1/1Oe daarvan, te weten 0.9%.

Het is duidelijk dat bij zulke drastische veranderingen in de groei van de wereldhandel

ook de oorspronkelijke doel- stellingen van het Nederlandse kabinetsbeleid niet kunnen worden gehaald.
Dit is geen failliet van het beleid, maar eenvoudig overmacht.
.Inmiddels ontslaat dat het kabinet er niet van het beleid zoveel mogelijk aan deze nieuwe omstandigheden aan te passen.
Vorig jaar heb ik een extra ombuiging van een miljard
bepleit. Kort daarna zag het kabinet zich genoodzaakt de begroting voor 1980 met 3 miljard bij te stellen. En nu staan wij dan voor een beoordeling van het beleid voor 1981. Uit de begroting blijkt dat het kabinet zich van de ernst van de situatie zeer wel bewust is en dat het zieh veel moeite heeft getroost om de ontwikkelingen in gezondere banen te leiden. Dankzij de zo zeer verguisde loonmaatregel kon onze concurrentiepositie ten opzichte van het buitenland dit jaar worden verbeterd. Ook de inflatie kon zeker in vergelijking met andere landen redelijk in de hand worden gehouden.
Het veel te grote financieringstekort zal volgend jaar niet onbelangrijk worden teruggedrongen. Dit is voor onze betalings- balans en voor de rentestand van grote betekenis. Nog afgezien van het feit dat de Schuldenlast anders een onaanvaardbare afmeting gaat aannemen.
Wij juichen het verder toe dat de inflatiecorrectie voor honderd procent gehandhaafd zal bliiven. Zoals terecht in de Miljoenennota wordt betoogd, is dit met name voor de midden- groepen niet meer dan een zaak van rechtvaardigheid.
Positief staan wij ook tegenover de plannen die ten doel hebben de uitgaven voor de sociale zekerheid in te perken en te bevorderen dat er minder mensen van die uitkeringen gebruik behoeven te maken.
Tenslotte heeft het kabinet ook ernst gemaakt met de voor het reces ingediende motie van de heren Portheine en Van Rooijen door nu een belangrijk deel van de extra aardgasbaten door belastingfaciliteiten aan de ondernemingen ten qoede te laten komen. Met name ook de kleinere ondernemingen zullen daar baat bij vinden. Voorts zal de particuliere rente-aftrek verder worden verruimd en het financieren van bedrijfsvermogen aan-
trekkelijker worden gemaakt.

Op al deze zaken hebben wij in het verleden met klem aangedrongen en het stemt tot voldoening dat het kabinet in de begroting voor volgend jaar daaraan gehoor wil geven. Desondanks, mijnheer de voorzitter, heeft de fractie gemeend uiting te moeten geven

aan zijn grote zorg zoals ik in het begin al zei.
Dat houdt verband met het feit dat het in deze begroting toch weer niet mogelijk is gebleken om de stijging van de collectieve uitgaven zodanig te verminderen dat er geen extra lastenverzwaring nodig zou zijn_____
Hoewel die verzwaring gelukkig niet plaats vindt in de sfeer van de loon- en inkom stenbelasting,moeten wij volgend jaar toch weer rekening houden met een aanzienliike premie- verzwaring en een geringe verhoging van het laagste_tarief van de B.T.W..
Ik kan niet ontkennen dat het bij de thans gepresenteerde opzet van de begroting onvermijdelijk is geweest op deze manier de eindjes aan elkaar te knopen.
Ook voor ons is een vergroting van het financieringstekort tot wellicht boven de 6% geen aanvaarbaar alternatief.
Wij vragen ons echter af of het kabinet toch niet forsere
maatregelen had moeten treffen
Uit alle stukken blijkt overduidelijk dat niet zozeer de materiele overheidsuitgaven, maar met name de zogenaamde overdrachtsuitgaven nog steeds op een onaanyaardbare wijze blijven stijgen.
Daarnaast gaat het kabinet voorshands uit van een loonsom- stijging volgend jaar van 8%. Wanneer wij echter nu al weten dat er volgend jaar nauwelijks op economische groei gerekend mag worden dan zal er toch alles aan gedaan moeten worden om deze stijgingingen verder terug te dringen. Ik laat dan nog maar terzijde dat mij de kans niet uitgesloten lijkt dat er nog een verdere afwenteling op de Ionen plaatsvindt van de aangekondigde premie- en aardgasprijsstijgingen.
Dit alles betekent dat wij ook volgend jaar zowel in de
collectieve sector als voor de inkomens meer zullen uitgeven.
dan wij met elkaar verdienen. En dat leidt er weer toe
dat de toch al zo zorgelijke winstpositie van de ondernemingen
verder zal worden uitgehold, dat er meer uitstoot van
arbeidskrachten zal plaatsvinden en de werkloosheid tot
een ongekend en onverantwoord hoog aantal zal toenemen.
Misschien vindt U deze kritiek voor een regeringspartij te scherp. Ik kan U echter verzekeren dat het beeid dat ik hierbo.ven heb geschetst zonder meer ook zo in de regeringsstukken is gegeven.
Het verder terugdringen van de overdrachtsuitgaven en de noodzaak van verdere

loonmatiging worden ook door het kabinet als essentiele doelstellingen voor de komende jaren aangewezen.
Het gaat erom dat wij in dit nog steeds zo welvarende land
met elkaar nu op alle frbnten een stapje terug doen om weer
de basis voor een gezondere ontwikkeling van onze economie
en werkgelegenheid te leggen. Wij zullen het kabinet er bij
de komende begrotingsbehandeling toe aanzetten om het beleid in die richting verder uit te bouwen.

Dat zal natuurlijk veel weerstand geven van de zijde van de oppositie. Maar ik ben benieuwd welk alternatief van die zijde wordt aangedragen dat ons niet verder in de moeilijkheden gaat brengen. Natuurlijk zou je op korte termijn enige verbetering in met name de werkgelegenheidcijfers kunnen krijgen door b.v. meer mensen bij de overheid aan te stellen,
Maar dat is een politiek van kort zicht die op wat langere termijn de Zaken alleen nog maar erger maakt.
Ongetwijfeld zal van die zijde ook geprobeerd worden tot een
drastische nivellering te komen. Wij blijven bij ons standpunt dat in een tijd waarin iedereen moet inleveren van de hogere inkomens meer mag worden gevraagd dan van de lagere.
Wij achten het ook juist dat excessieve inkomens worden beperkt. Dit kabinet heeft daaraan heel wat meer gedaan dan het vorige dat vier jaar lang de mond vol had van nivellering. Maar wij weigeren mee te werken aan een zodanige nivellering van onze inkomensverhoudingen dat daar- door de motivatie verdwijnt en de arbeidsmarkt nog verder
zou worden verstoord dan zij nu al is. Dat zou onze economie nog verder in het slop brengen.
Het moet er ons in en buiten het kabinet alles aan gelegen zijn weer wel perspectief voor onze economie te krijgen. Tien- duizenden jongeren en vrouwen vragen jaarlijks om een nuttige arbeidsplaats. Ouderen willen die graag houden. Niet alleen
om het inkomen, maar evenzeer omdat zinvolle arbeid nog steeds een van de belangrijkste middelen voor zelfontplooiing is.

Voorzitter, ik hoop en verwacht dat onze bewindslieden en met hen het gehele kabinet de moed zullen opbrengen bij de definitieve beslissingen over de begroting voor 1981 datvoorop te stellen. En daar zo nodig alles voor over te hebben. Deze begroting is feiteliik nog maar een voorlopige. Na het overleg met het bedrijfsleven vallen de definitieve beslissingen. De collectieve uitgaven moeten verder terug.
Alle departementen zullen daar hun bijdrage aan moeten leveren. Ook het ministerie van Onderwijs.
En als dan de vraag rijst of het wel redelijk is die
bezuinigingen op de onderwijssalarissen meer te verhalen

dan op de ambtenaren in het algemeen, dan kunnen daar twee andere vragen tegenovergesteld worden. Allereerst die naar de werkelijke solidariteit in het onderwijs en voorts of het dan ook niet redelijk is om na te gaan of onderwijs

niet langs andere weg zijn bijdrage kan leveren, Bijvoorbeeld door meer wachtgelders in te schakelen, al dan niet parttime. Of door de geldstroom te verleggen naar minder dure onderwijssoorten, Uit de prestatiebegroting blijkt b.v. dat het onderwijs aan werkende jongeren het dubbele kostvan dat voor technische opleidingen. Waarom dan niet overwogen de partiele leerplicht, die het toch niet doet, te schrappen en meer aandacht aan het technisch beroepsonderwijs te geven.

Wij slaan dan twee vliegen in één klap.
Het bedrijfsleven heeft daar dringend behoefte aan.

Dat kan ook de arbeidsmarktproblematiek helpen verbeteren. Als er één zaak is waar meer aan gebeuren moet en kan, dan is het dat wel. Wij vinden dat het kabinet die zaak nu echt moet aanpakken. Evenals het misbruik van de sociale uitkeringen. Het terugdringen van het ziekteverzuim. Daar is nog veel te weinig aan gedaan, ondanks de nota om de sociale uitkeringen met 800 miljoen te beperken. Dat is een aanzet, maar niet meer dan dat. Het lijkt veel, maar is niet meer dan 1% van het totaal van de betreffende uitgaven.
Dat moet niet gebeuren door de teveel betaalde AOW-premie van gehuwde vrouwen niet meer terug te betalen. Dat heeft niets te maken met bezuiniging. Dat is gewoon lasten- verzwaring zonder dat daar een recht op uitkering tegenover staat. Daar zullen

wij ons met alle middelen tegen verzetten,.
Wij hebben het kabinet de afgelopen jaren verschillende verantwoorde suggesties tot verbetering aangedragen.
Het zal daar nu echt nog meer werk van moeten maken.
En één ding wil ik hier in alle duidelijkheid aan toevoegen.

Als minister Albeda in het overleg met het bedrijfsleven werkelijk zou willen gaan tornen aan de 1,3 miljard die uit de extra-aardgasbaten zullen worden aangewend om de positie van de ondernemingen te verbeteren, dan is voor ons de maat vol. Als er een zaak is die voor ons, en naar ik vast vertrouw ook voor onze minister van Economische Zaken, onaanvaardbaar is, dan is het wel een vermindering van deze nog volstrekt niet voldoende versterking van de ondernemingen.
Voorzitter, dames en heren,
Het is duidelijk dat de Problemen, die in de tachtiger jaren om een oplossing vragen, niet gering zijn.
Vooral het werkgelegenheidsvraagstuk is klemmend.
De problematiek van de grondstoffen en energievoorziening die op ons afkomt werpt steeds meer zijn schaduwen vooruit. Het arbeidsverzuim blijft een stijgende lijn vertonen en de gemotiveerdheid om te werken een dalende.
Ondanks ons nog steeds hoge welvaartsniveau is het maat- schappelijk ongenoegen toegenomen.
Onze maatschappelijke verhoudingen dreigen steeds onpersoonlijker te worden.
Bij kleinere groepen steekt zelfs het anarchisme de kop op.
Zij verzetten zich tegen ons maatschappelijk bestel,
met de vooropgezette bedoeling dat als zodanig te ondermijnen.
Het is een van de belangrijkste opgaven van onze rechtsstaat
dergelijke acties beheerst maar vastberaden tegemoet te
treden.
In onze rechtsstaat is niet alles perfect. Van de burgers mag echter wel gevraagd worden dat zij hun ongenoegen kenbaar maken langs de wegen die wij daarvoor met elkaar hebben afge- sproken. In een rechtsstaat een parlementaire democratie als de onze is er geen plaats voor eigen richting.

Betekent dit nu dat het beeld alleen somber is?

Nee mijnheer de voorzitter, zo ligt het gelukkig ook niet, want indien ooit dan wordt juist nu in deze moeilijke tijd bewezen dat de aanpak van de problemen zoals wij die als liberalen sinds jaar en dag bepleiten de enige juiste oplossing is.
Om een enkel voorbeeld te noemen,
Nog maar enkele jaren geleden zochten de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, de PvdA en vele anderen de oplossing van de werkloosheidsproblematiek in een versterking van de kwartaire sector, in het aanstellen van meer
mensen op overheidskosten. Wij hebben die visie steeds bestreden en gesteld dat onze economie dat niet kon dragen en dat die eerst versterkt moest worden.
Nu begint men vrij algemeen tot het inzicht te komen dat zonder versterking van de industrie en de commerciele
dienstverlening geen zicht op betere werkgelegenheid is.
Een ander voorbeeld: twee jaar geleden nog heb ik via NRC-artikelen met Den Uyl gedebatteerd over het nut van economische groei.
Van linkse zijde werd gesteld dat die zou moeten worden afgeremd met name terwille van de ontwikkelingslanden. Nu kiest de PvdA in zijn concept-verkiezingsprogramma zelfs een groeipercentage waar menigeen een vraagteken bij zet.

Derde voorbeeld: wij hebben steeds gewaarschuwd voor te hoge loonkostenstijgingen, niet altijd tot genoegen van de vak- beweging. Zo langzamerhand is het nu toch wel voor iedereen duidelijk dat wij alleen uit de problemen kunnen komen, wanneer wij over de gehele linie matigen.
Jarenlang zijn wij bekritiseerd op onze stellingname dat de kosten van de sociale zekerheid moesten worden beperkt en het misbruik moest worden bestreden. Nu geeft zelfs het PvdA-programma blijk van de noodzaak op dit gebied tot betere beheersing te komen.
Het is wel frappant dat nu zelfs in de Miljoenennota een hele paragraaf is opgenomen over de onmogelijkheid van het door laten gaan van de groei van de collectieve sector als geheel. Duidelijk komt daaruit naar voren dat zelfs als wij in de komende jaren weer een economische groei van 2% zouden krijgen - hetgeen zeer twijfelachtig is - en zelfs als er geen reele loonstijging plaatsvindt bij ongewijzigd beleid die gehele groei door de

collectieve sector zou worden opgeslokt.
Bij een mindere groei zou dat zelfs meer dan 100% zijn. Kortom, als hier niet meer aan gedaan wordt, dan zijn wij bezig - om met prof. Hartog te spreken - een sociaal paradijs in stand te houden op een economisch kerkhof.
Ik vond het dan ook jammer dat er op dit ogenblik nog onvoldoende politieke bereidheid blijkt te zijn om nu al verder door te tasten. Terecht zegt het kabinet dat de loonontwikkeling eigenlijk nog verder terug zou moeten. Het wil dat in overleg met het bedrijfsleven zo krachtig mogelijk bevorderen.

Volstrekt onredelijk vind ik de kritiek hierop, dat het kabinet zijn verantwoordelijkheid zou afschuiven naar de
ociale partners. Ik had de kritiek wel eens willen horen als het kabinet zonder overleg nu al met een dictaat was gekomen! Het klemmende beroep op de verantwoordelijkheid in deze van de sociale partners is dan ook volkomen terecht. Wij zullen die pogingen van het kabinet zo sterk mogelijk ondersteunen. Laten Denemarken en Engeland ons ten voorbeeld zijn.
Het is nog niet helemaal te laat, maar ik ben wel eens bang dat wij alles wat eigenlijk gebeuren moet telkens pas een paar jaar te laat gaan uitvoeren.
Moeten wij dan verbaasd staan dat de vele inspanningen toch nog niet voldoende helpen?
Ik wil er met ernst voor waarschuwen achter ons zelf aan te blijven hollen. Wij hameren al jaren op het bijstellen van de WAO, op het aanpakken van het ziekteverzuim, op betere huurverhoudingen, op het profijtbeginsel, op arbeidsmarkt-maatregelen.
Mijnheer de Voorzitter,
Hoewel men het niet gauw zal erkennen, toch geven al deze ontwikkelingen blijk van het feit dat er besef voor de noodzaak van veranderingen groeit. Dat er veranderingen moeten komen in de richting die wii al jarenlang hebben aangewezen. Die veranderingen zijn essentieel. Vele verzetten zich daar nog tegen. Toch zullen zij doorgaan.
Ik zou het de nieuwe nuchterheid willen noemen, die ons
volk nog altijd meer blijkt te bezitten dan sommigen van

zijn leiders, maar die nu gelukkig ook tot de leiding begint door te dringen.
Wij zijn om met Bommel te spreken gewoon te lang door het gas beneveld geweest en hebben ons daardoor een uitgave- patroon aangemeten, dat wij niet langer kunnen handhaven, collectief noch particulier.
Als wij allemaal een stap terug doen, kan de zaak weer gezond worden. Ik hoop dat het kabinet alsnog de ruimte zal kunnen krijgen en de moed zal kunnen opbrengen de stappen die al gezet zijn verder uit te breiden, opdat er weer perspectief voor onze werkgelegenheid en economie komt.
Met een variant die ik al eerder over de tijdgeest heb : gegeven, zou ik willen stellen dat deze nieuwe nuchterheid het kabinet wel eens sterkere voedingsbodem voor minder plezierige maatregelen zou kunnen bieden dan het zelf
verwacht. Onze welvaart kan dat best hebben.
Mijnheer de voorzitter,
Er is in deze tijd nog iets nieuws te melden.
Soms lijkt het wel alsof de verkiezingsstrijd al is los gebrand. Driftig worden opiniepeilingen becommentarieerd, strategienota's besproken en nieuwe kabinetten nu al in elkaar gezet.
Ik sprak zojuist van de nieuwe nuchterheid. Als het om de politieke verhoudingen gaat lijkt het wel of er ook een nieuwe nederigheid aan het groeien is. De van oudsher bestaande confessionele partijen schikken zich met meer of minder nostalgie in het nieuwe CDA-geheel.
Dat is in dit land waar ieder zo graag zijn eigen kerkje heeft toch een grote gebeurtenis en ik geloof dat ik niemand enig onrecht doe als ik zeg, dat dat vooral de kroon op het werk van de heer Steenkamp zal zijn die met onvermoeibaar optimisme alle weerstanden tegen deze fusie heeft weten overwinnen.
Met dat CDA zullen ook wij straks met de verkiwzingen te maken hebben. Maar wij zullen wel eerst nog samen de moeilijke begrotingsproblemen voor 1981 tot een goed eind moeten proberen te brengen. In de Kamer en in het kabinet.
Wij zullen voor de komende periode in ons verkiezingsprogram een duidelijke koers aangeven hoe wij vinden dat ook voor de komende tijd de zaken zullen moeten worden aangepakt.
En als wij op die basis weer regeringsverantwoordelijkheid kunnen dragen, zullen wij die niet schuwen.

Maar het CDA zal bij ons niet de houding vinden die de
PvdA nu al lijkt aan te willen nemen. De meerderheids- strategie en het drammerige keerpuntbeleid lijken geheel te zijn verlaten. De PvdA heeft kennelijk zo genoeg van oppossitie voeren. dat ook zii een, zij het wat andersoortige , koers van nieuwe nederigheid wil inslaan.
Den Uyl ligt al bijna op zijn knieen voor het CDA en de heren Lubbers, Steenkamp en Bukman neigen,ondanks het feit dat zij slechts tweede keus zijn,minzaam terug.
Op enige afstand volgt de altijd zo nederige Terlouw die overigens als het dan helemaal zou moeten best minister- president zou willen worden.
Ik zou willen zeggen: de heren doen maar !
Als ik de laatste enquete-de Hondt bezie, dan ligt de zaak
nog helemaal open. Van knielen zal bii ons geen sprake zijn,
evenmin als van uitsluiting bij voorbaat van samenwerking met
andere democratische partijen. Dat hebben wij in Enschede afgesproken. Ik voeg daar overigens in alle nuchterheid aan toe, dat ik een regeringssamenwerking voor de komende periode met de PvdA nauweliiks mogelijk acht, zolang deze partij blijft bij haar aanpak van de sociaal-economische problemen en haar opstelling op het gebied van de buitenlandse politiek. Ik kan mij ook nauwelijks voorstellen dat het CDA en D'66 met de PvdA verder zouden willen gaan collectiveren en nivelleren.

Hoewel, van D'66 weet je dat nooit.
Met deze partij is alles mogelijk. Zij is in staat om rustig te stemmen voor een amendement dat het ombudsman- werk ook betrekt op gemeenten en provindes, en tegelijk haar steun te geven aan een CDA-motie die juist ten doel had dat, althans voorlopig, te voorkomen.
D'66 is in staat het kabinet bijna onderuit te halen op het punt van de kernbev/apening en dan later bij monde van de heer Brinkhorst met verve te pleiten voor het standpunt van bondskanselier Schmidt. Dat zou het enig juiste zijn en vooral door Nederland gevolgd moeten worden.
Alsof het niet juist Duitsland is geweest dat in NAVO-verband sterk ervoor gepleit heeft de plaatsingsbeslissing wel te
nemen en alsof juist niet dankzij die genomen beslissing

mogelijkheden zijn geschapen om met de Sovjet Unie te onderhandelen over mogelijke wederzijdse beperking van de atoom- bewapening.
Wij zullen D'66 graag in de verkiezingsstrijd ontmoeten,
want dan zal het echt kleur moeten bekennen en niet van twee walletjes kunnen blijven eten.
Wij gaan die strijd straks vol vertrouwen in. Met ervaren en soms ook gelouterde bewindslieden en kamerleden. Met een goed liberaal programma, met een duidelijke koers en met de overtuiging dat al diegenen die even verder denken, zullen moeten erkennen dat die koers voor ons land de beste is en blijft.
Aan ons allen dat over te brengen.